ALTERNATOR
Misliti znanost.

Umetnost je doma na Prešernovi 29

27. 1. 2022

Number: 04/2022

Stojan Kerbler: *Janezek*, 1973

Prešernova ulica na Ptuju ima dolgo zgodovino, tako kot vse ptujske ulice in trgi. Za časa rimske Petovione sicer ni sodila v ožje mestno jedro, vodila je ven iz mesta (in obratno) in po antičnih običajih so se ob njej nizali nagrobniki in sarkofagi najimenitnejših petovionskih rodbin. V srednjem veku je široka ulica, ki v blagem loku ovija vznožje grajskega griča, postala osrednja mestna prometnica, na njej pa so se odvijali veliki ptujski sejmi, zato jo stare listine predstavljajo kot trg (*Marckht* ali *Markcht*). Sredi 15. stoletja so ob mestnem stolpu postavili žitno mero in takrat so jo začeli imenovati Žitna ulica (*Kornmarkht* ali *Korngasse*). Šele kasneje je postala Gosposka (*Herrengasse*) in to ime je ohranila do konca prve svetovne vojne, ko so jo poimenovali po vélikem slovenskem pesniku in tudi tako zaznamovali velike politične spremembe.

Ob ulici stojijo najlepše ptujske meščanske hiše. Za nekatere od njih je bilo dognano, da so bile zgrajene že v obdobju romanike, vse po vrsti pa so skozi stoletja doživljale številne prenove. Eno od najimenitnejših stavb na južni strani ulice ob stiku z današnjo Cafovo ulico, ki vodi proti Dravi, pa so ob koncu 19. stoletja v celoti porušili in na njenem mestu postavili povsem novo zgradbo. Hiša s številko 31 je naslednica nekdanje ordonančne hiše (tj. hiše z vojaškimi uradi), mogočnega stavbnega kompleksa z velikim notranjim dvoriščem in stolpiči na vogalih, ki ga lahko občudujemo na starih vedutah, a jo je leta 1744 hudo prizadel požar. Do jeseni leta 1900 so na izpraznjeni parceli zgradili gimnazijo, katere pročelje je oblikovano v neorenesančnem slogu, notranjost pa sledi takratnim šolskim standardom, ki so bili predpisani za celotno cesarstvo. Poimenovali so jo po cesarju Francu Jožefu in nekaj prostorov odmerili za muzej, v katerem si je bilo mogoče ogledati antične ostaline rimske Petovione, pa tudi kulturnozgodovinsko zbirko, ki jo je mestu poklonil zgodovinar, arheolog in muzealec Franc Ferk (https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/ferk-franc/) (1844–1925). Zgodovino gimnazije je mogoče slediti v redno izhajajočih *Izvestjih* (https://plus.si.cobiss.net/opac7/bib/search?q=izvestje+dr%C5%BEavne+gimnazije+v+ptuju&db=sikpt&mat=allmaterials) . Še posebej zanimivo je bilo obdobje med obema vojnama, ko so oblasti na Ptuj pošiljale ideološko oporečne učitelje. Med gimnazijskimi profesorji je bilo več izjemnih osebnosti. Izrecno omembo si zasluži Anton Sovre (https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi595257/) (1885–1963), ki je na ptujski gimnaziji služboval med letoma 1919 in 1926 in v tem času iz stare grščine prevedel več pomembnih del, za slovensko

arheologijo pa je še posebej pomemben njegov prevod knjižice *Poetovio: Vodnik po muzeju* (https://plus.si.cobiss.net/opac7/bib/sikpt/629505#full) , ki jo je leta 1925 v nemščini napisal Mihovil Abramić (https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1013770/) (1884–1962). Sovre je s tem prevodom utemeljil slovensko terminologijo za področje arheologije. Med profesorji omenimo še pisatelja Antona Ingoliča (https://www.sazu.si/clani/anton-ingolic) (1907–1992), ki je v času učiteljevanja na Ptuju napisal *Lukarje* (1936), pripoved o pridelovalcih čebule v Dornavi, in slikarja Franceta Miheliča (https://www.sazu.si/clani/france-mihelic) (1907–1998), ki je v ptujski okolici spoznal kurente in leta 1938 naslikal *Mrtvega kurenta* (https://plus.si.cobiss.net/opac7/bib/214478848#full) , zagotovo ključno sliko slovenskega predvojnega magičnega realizma.

Vzhodna soseda gimnazije, stavba na Prešernovi 29 (http://www.galerijamp.si/2019/02/26/o-stavbi-about-the-building/) , se v arhivskih virih prvič omenja leta 1635 kot svobodna hiša v lasti gospostva Gornji Ptuj. V njej je bil sedež gospoščinske mitnice, leta 1783 pa jo je od Antona grofa Leslieja kupil Franc Ksaverij Korpan, upravitelj ptujskega gradu in pripadajočih posesti, ki si je zaradi zaslug za razvoj kmetijstva in živinoreje pridobil celo plemiški naziv. V lasti njegovih dedičev je stavba ostala najmanj do leta 1835, potem pa se je vanjo vselil Ferdinand Filaferro, prav tako upravitelj ptujskega gradu in grajskih posesti. Leta 1871 je hišo kupila mestna občina Ptuj in jo prenovila za potrebe nižje gimnazije. Ko so v neposredni soseščini zgradili novo gimnazijsko stavbo, so dotedanjo nižjo gimnazijo preuredili v Nemški dijaški dom, ki je imel poleg običajnih prostorov za bivanje in učenje tudi telovadnico, glasbeno šolo, igralnice in celo mečevalnico. Po prvi svetovni vojni je Nemški dijaški dom prešel v slovenske roke; dijaki so v njem bivali vse do leta 1980, ko so dobili novo stavbo v blokovskem naselju v Rabelčji vasi na severnem obrobju mesta, kjer so zgradili tudi nov Srednješolski center. Dotedanjo gimnazijo na Prešernovi 31 so preoblikovali v Osnovno šolo Olge Meglič, v nekdanji dijaški dom pa so se vselili uradniki Upravne enote Ptuj in še nekaterih drugih direkcij. Že nekaj let je predvideno, da se bo uradništvo postopoma izselilo iz hiše na prestižni lokaciji v najožjem središču mesta. Najprej se je iz tretjega nadstropja umaknila uprava ptujskega vrtca in leta 2017 je v prenovljenih prostorih začela delovati Galerija mesta Ptuj. Če se ne bodo spremenili načrti mestne politike, naj bi galeriji sčasoma namenili celotno zgradbo, v kateri se je že v preteklosti spletlo nekaj zanimivih umetniških zgodb.

Nadvse pomembna je bila razstava Franceta Miheliča (http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-KF4YAEDK) , ki so jo v tedanjem dijaškem domu odprli 19. februarja 1939. Na Ptuju takrat ni bilo primerno urejenih prostorov za razstave sodobne umetnosti. Tu in tam so kateremu od umetnikov omogočili predstavitev v muzeju, ki je od leta 1928 naprej domoval v nekdanjem dominikanskem samostanu, a tudi tam je vladala prostorska stiska. Tako si je Mihelič svojo prvo samostojno razstavo organiziral kar sam. Žal številni kritiški zapisi ne povedo natančno, kje so visele slike; morda v veliki skupni učilnici v pritličju ali kar po hodnikih? Številne goste je na otvoritvi pozdravil gimnazijski profesor in pisatelj Stanko Cajnkar, nato pa je univerzitetni profesor France Stele predaval o slikarstvu in delu Franceta Miheliča. O razstavi se je veliko pisalo. Kritiki so poudarjali slikarjev realizem, France Mesesnel ga je opredelil kot »trdno zvezo z življenjem«, slikar sam pa je v intervjuju za *Mariborski večernik Jutra* (http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-BBPNXMLO/?euapi=1&query=%27keywords%3dmariborski+ve%c4%8dernik+jutra%27&fyear=1939&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=50) povedal, da Ptuj z okolico doživlja kot »hvaležen ambient njegovim koncepcijam«. Pisci so se strinjali, da je bila Miheličeva razstava izjemen dogodek, in to ne le za Ptuj. Andrej Debelak je v časniku *Jutro* zapisal, da je »iz Ptuja zavel nov, svež veter, ki bo še odločal v razvoju slovenske likovne umetnosti«.

Med mladimi stanovalci dijaškega doma je bilo tudi po drugi svetovni vojni kar nekaj pomembnih osebnosti, še posebej pa bi želela izpostaviti mojstra fotografije Stojana Kerblerja (http://www.stojankerbler.com/?page_id=2) . Stojan Kerbler se je rodil na Ptujski Gori leta 1938 v učiteljski družini. Na Ptujski Gori je hodil v osnovno šolo, tri razrede nižje gimnazije je opravil v bližnjem Lovrencu na Dravskem polju, leta 1952 pa se je iz domače Gore preselil na Prešernovo ulico 29 na Ptuju, kjer se je vpisal v četrti razred nižje gimnazije. Življenje v dijaškem domu so urejala stroga pravila. Mladi so pisali domače naloge in se učili v veliki učilnici v pritličju, pri čemer jih je nadziral dežurni učitelj. Zgornji dve nadstropji sta bili namenjeni za spalnice, v drugem nadstropju so spali fantje, v tretjem pa dekleta. Stojan si je na Ptuj prinesel družinski fotoaparat (mehovko 6 x 9 cm Agfa Billy Record (http://camera-wiki.org/wiki/Agfa_Billy_Record) , Anastigmat Jgestar F 7,7), ki mu ga je podarila mama, da bi si krajšal čas, ko je bil leto pred tem več mesecev priklenjen na posteljo zaradi zlomljene noge. Ni pa bil edini med dijaki, ki ga je zanimalo fotografiranje. S sošolcem Tonetom Emeršičem sta posnela prve fotografije na balkonu na dvoriščni strani dijaškega doma. Drug drugega sta portretirala v družbi treh sošolk.

Stojan Kerbler v družbi sošolk, 1953, foto: Tone Emeršič

Tone Emeršič v družbi sošolk, 1953, foto: Stojan Kerbler

Fotografiji izkazujeta začetniške zadrege, a ker sta »prvi«, jima smemo pripisati poseben status. Oba, Kerbler in Emeršič, sta pozitive izdelala v temnici Foto-kino amaterskega kluba Ptuj v kletnih prostorih ptujskega magistrata. Stojan se je leta 1955 včlanil v klub, njegovo prvo pomembnejše izobraževanje na področju fotografije pa je bil tečaj pri Oskarju Kocjančiču. Začel je prebirati strokovno literaturo, a se še zdaj spominja, da so mu bile pomembni vzori tudi dobre fotografije, objavljene v revijah *Tovariš* in *Naša žena*, ki jih je izrezoval in lepil na liste.

Po letu 1957, ko se je vpisal na Fakulteto za elektrotehniko na ljubljanski univerzi, se je Kerblerjeva fotografska kariera hitro in strmo vzpenjala. V Ljubljani si je priskrbel boljši fotoaparat formata 6 x 6, včlanil se je v novoustanovljeni klub Akademski kolegij, začel je razstavljati, prvo pomembno nagrado pa je prejel leta 1960 v Skopju na razstavi študentske fotografije za kompozicijo *Skupna pomlad*. Leta 1963 je z nekaj kolegi ustanovil Fotogrupo ŠOLT; mlada slovenska fotografija se je začela odmikati od piktorialistične tradicije in se osredotočati na temeljne značilnosti fotografskega medija. Po končanem študiju se je leta 1965 vrnil na Ptujsko Goro, se kot energetik zaposlil v Tovarni glinice in aluminija v Kidričevem in se včlanil v Fotoklub Maribor. Leta 1971 je sodeloval na prelomni razstavi *Mariborski krog* (https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-Q3RROMNC) . Sledile so najpomembnejše serije *Portreti s ptujskih ulic*, *Haložani*, *Koline*, *Tovarniška fotografija*, mednarodni uspehi, nepregledno število skupinskih in samostojnih razstav, tudi retrospektiva ob osemdesetletnici v Moderni galeriji v Ljubljani leta 2018, ob številnih tujih pa tudi vrsta domačih nagrad, med katerimi omenimo zgolj zadnjo in najbolj prestižno: Prešernovo nagrado za življenjsko delo v letu 2020. Stojan Kerbler je prvi fotograf, ki je prejel to visoko priznanje, kar je posebej izpostavil v slavnostnem nagovoru, za katerega je prejel stoječe ovacije. Ker je tudi prvi Ptujčan s tako pomembnim priznanjem, je osrednja počastitev dogodka potekala v Galeriji mesta Ptuj, na katero je vabil velik pano na pročelju stavbe z mojstrovim portretom, ki ga je izdelal slikar Dušan Fišer, tudi vodja galerije.

Dušan Fišer: Portret Stojana Kerblerja, 2020, pano na pročelju Galerije mesta Ptuj, foto: Marjeta Ciglenečki

Morda je zanimivo, da je portret ob osrednji ptujski ulici, kjer nikoli ne manjka pešcev in živahnih šolarjev, brez vsakih poškodb zdržal od začetka februarja 2020 do konca marca 2021, ko je priljubljenemu umetniku nekdo hudomušno dorisal brke.

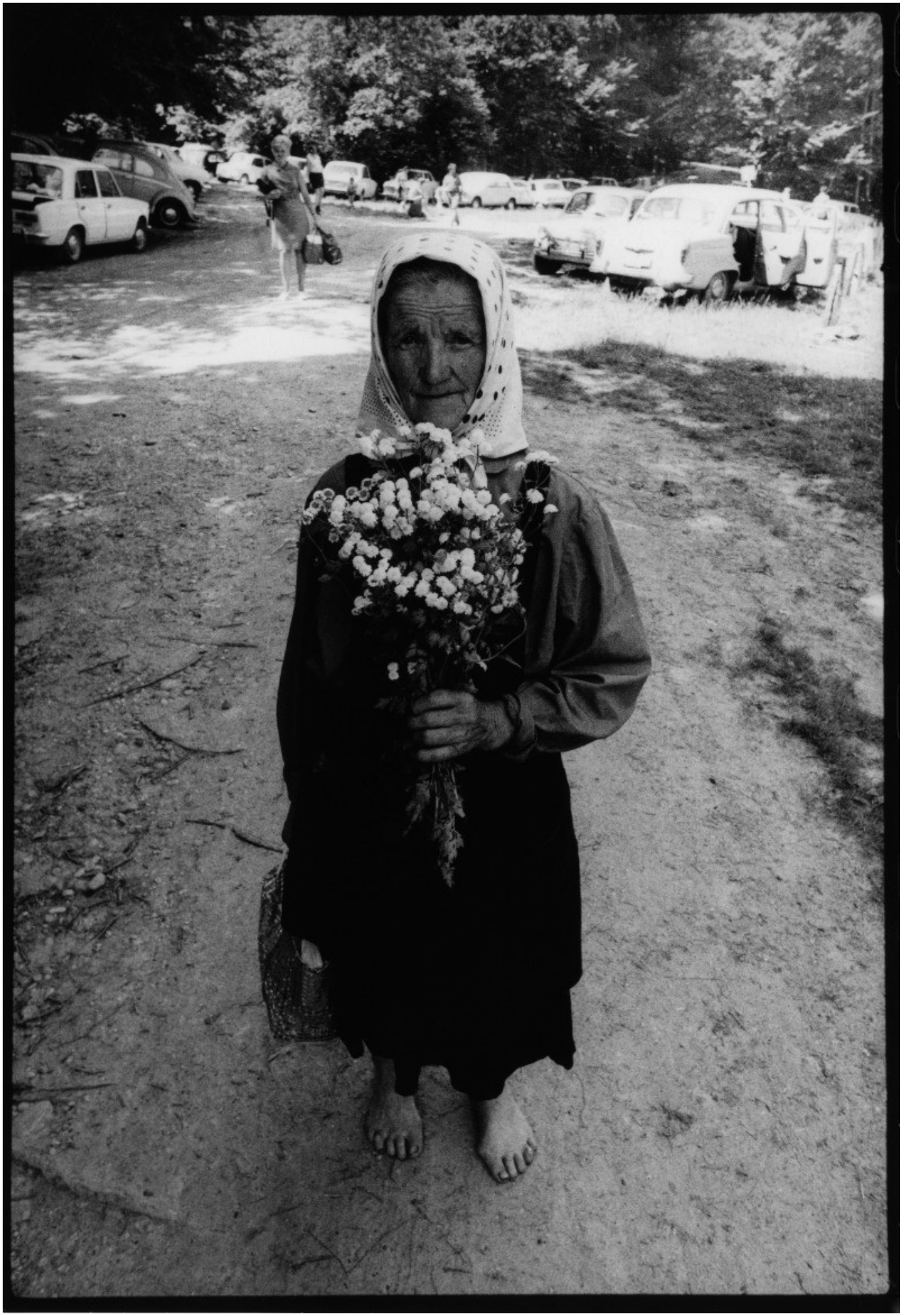
In zakaj se zdijo skorajda otroški začetki Kerblerjeve fotografije danes še posebej zanimivi? Ker se je mojster fotografije odločil, da svojo nadvse skrbno, skorajda bi smeli reči pedantno urejeno osebno dokumentacijo preda Galeriji mesta Ptuj

(http://www.galerijamp.si/o-galeriji-about/) , zraven pa priloži pretehtan izbor iz svojega celotnega opusa, kar pomeni 600 različnih črno-belih in barvnih fotografij, od katerih jih je 200 izdelal v dveh različnih formatih. Galerija mesta Ptuj je bila ustanovljena leta 2017 in deluje v tretjem nadstropju nekdanjega dijaškega doma na Prešernovi 29. Stojan Kerbler je snovanje galerije podpiral s svojo avtoriteto in tudi sam v njej že večkrat razstavljal, ob osemdesetletnici pa se mu je trideset slikarjev, kiparjev in fotografov poklonilo z razstavo *Focus : Hommage Stojanu Kerblerju* (http://www.galerijamp.si/2019/01/11/hello-world/) ; številna dela so bila ustvarjena prav za to priložnost.

V času pisanja tega prispevka so štirje prostori v drugem nadstropju stavbe na Prešernovi 29 v pripravi za sprejem Kabineta Stojana Kerblerja. V prvem se bo obiskovalec seznanil z osebnostjo Stojana Kerblerja ter se z dokumentarnimi fotografijami in kratkimi pojasnili sprehodil med pomembnimi postajami njegovega življenja. Dva prostora sta namenjena stalni postavitvi Kerblerjevih fotografij. Izbor fotografij za stalno razstavo sledi kronološkemu zaporedju, najbolj značilna dela iz posameznih serij pa dopolnjujejo tudi fotografije, ki doslej še niso bile niti objavljene niti razstavljene. Mojster je med urejanjem gradiva, ki ga je pripravljal za selitev na Prešernovo ulico 29, med arhiviranimi negativi kot kakovostne prepoznal več takšnih, ki jih je pred leti izločil iz ožjih izborov. Kot tovrstno posebnost omenimo skupino pokončnih kompozicij. Za Kerblerja sta značilna dva formata. Kvadratnega je uporabljal v zgodnjem obdobju, k njemu pa se je vrnil na začetku 21. stoletja, ko je zastavil serijo *Dvorišča*; s kamero 6 x 6 fotografira še danes (serije *Prostori*, *Minljivost*, *Šelestenja*). Ko se je leta 1965 vrnil s študija v Ljubljani in se včlanil v Fotoklub Maribor, je prešel na leica format, njegovemu načinu dela pa je najbolj ustrezala podolžna lega. Kljub temu je tu in tam poskusil tudi s pokončnim formatom, kar bistveno spremeni značaj fotografije.

Stojan Kerbler: *Kmečki šopek*, 1972

Stojan Kerbler: *Šopek*, 1972

Največji prostor v Kabinetu bo namenjen hrambi dokumentacije in študiju. Štirje prostori v stavbi, kjer je Stojan Kerbler preživljal dijaška leta in se še skoraj otrok podal na fotografsko pot, bodo na pomlad 2022 na voljo za preučevanje obsežnega, izvrstno arhiviranega in dobro ohranjenega Kerblerjevega opusa, ki ga smemo označiti za enega najpomembnejših v zgodovini slovenske fotografije.

https://www.alternator.science/en/long/umetnost-je-doma-na-presernovi-29/